

Дубовик Оксана Викторовна

младший научный сотрудник
отдела практической психологии

Львовский научно-практический центр
Института профессионально-технического
образования НАПН Украины

Дубовик Оксана Вікторівна

молодший науковий співробітник
відділу практичної психології

Львівський науково-практичний центр
Інституту професійно-технічної освіти НАПН України

Oxana Dubovik

Junior researcher of practical psychology department

Lviv scientific and practical Center of

Vocational Education Institute of

National Academy of Pedagogy of Ukraine

**ОСОБЛИВОСТІ СИСТЕМИ ПРОФЕСІЙНОЇ
ПІДГОТОВКИ У США**

**ОСОБЕННОСТИ СИСТЕМЫ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ
ПОДГОТОВКИ В США**

FEATURES OF THE US VOCATIONAL TRAINING

Аннотация. В статье рассматриваются особенности системы профессионального образования в США. Подчеркивается, что профессионально-техническое образование США включает различные государственные и частные учебные заведения: средние школы, колледжи, консультативные центры. Формы организации профессиональной подготовки также разнообразны, в частности: стационарное обучение, обучение на производстве, заочные, дистанционные курсы, система ученичества т.д. Основным звеном подготовки высококвалифицированных производственных кадров являются коммунальные (младшие) колледжи.

Ключевые слова: профессионально-техническое образование, профессиональная подготовка, коммунальный колледж, специалисты технического профиля, США.

Анотація. У статті розглядаються особливості системи професійної підготовки у США. Підкреслюється, що професійно-технічна освіта США включає різноманітні державні та приватні навчальні заклади: середні школи, коледжі, консультативні центри. Форми організації професійної підготовки також різноманітні, зокрема: стаціонарне навчання, навчання на виробництві, заочні, дистанційні курси, система учнівства тощо. Основною ланкою підготовки висококваліфікованих виробничих кадрів є комунальні (молодші) коледжі.

Ключові слова: професійно-технічна освіта, професійна підготовка, комунальний коледж, спеціалісти технічного профілю, США

Summary The article deals with the peculiarities of the US vocational training system. Vocational education in the United States includes a variety of public and private educational institutions: schools, colleges, counseling centers. Forms of training are also varied, including: on-the-job learning, part-time, distance learning courses, apprenticeship, etc. The basic element of skilled workers' training is community (junior) colleges.

Key words: vocational education, vocational training, community college, technicians, the USA

Постановка проблеми. У нових суспільно-економічних умовах глобалізації, інформатизації та формування високотехнологічного виробництва актуальності набувають питання вдосконалення професійної підготовки виробничого персоналу. Досвід розвинутих європейських країн та, особливо, США свідчить про спрямованість освітніх систем на виробничі потреби, відмова від вузької спеціалізації та підготовка людини відразу до груп спеціальностей, до навчання впродовж усього життя.

Американська система професійної освіти відрізняється тим, що традиційно зорієнтована на практичні потреби ринку праці, постійне пристосування навчальних планів до вимог виробництва. Такий підхід обґрунтований у роботах Дж. Дьюї, Р. Уолтера, Р. Перрі та ін. Професійне навчання, таким чином, розглядається як взаємодія між освітою особистості та

професійною діяльністю. Професіоналізм, навички підприємництва й лідерства у США вважають трьома головними складниками успішної кар'єри.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз джерельної бази показав, що впродовж останніх десятиліть вітчизняними науковцями активно здійснювалися порівняльно-педагогічні дослідження розвитку освіти у найбільш економічно розвинених країнах – Великій Британії, Канаді, Китаї, Німеччині, країнах Скандинавії, США, Франції та ін. Загальні проблеми професійного навчання і виховання, реформування освіти дорослих, інтеграційні та глобалізаційні процеси у неперервній освіті досліджені Н. Абашкіною, Н. Авшенюк, Т. Десятовим, Т. Кошмановою, В. Кудіним, М. Лещенко, Л. Лук'яною, Н. Мукан, О. Огієнко, В. Олійником, Л. Пуховською, А. Сбруєвою та ін. Проблемам виникнення й розвитку системи освіти в США присвячені праці Ч. Беннетта (Ch. Bennett), Л. Гончарова, Л. Креміна (L. A. Kremin), К. Лукаса (C. J. Lucas), З. Малькової, Л. Півневої, О. Романовського, Дж. Р'юрі (J. L. Rury) та ін. Дослідження університетської педагогічної освіти, зокрема у США, її історії, сучасного стану й тенденцій розвитку здійснив О. Глузман; проблеми гуманізації та гуманітаризації освіти в класичних університетах США висвітлені у працях Р. Беланової; процеси розвитку теорії та практики морально-етичного виховання в американській школі (1830-1990) розглянуто у дослідженнях В. Жуковського; значення гуманітарної освіти у підготовці спеціалістів інженерно-технічного профілю в університетах США дослідили Б. Гонтарев, Л. Грознер, В. Параїл, С. Романова, Т. Тартарашвілі, В. Шубін та ін.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Разом з тим, не зважаючи на значний науковий інтерес до зарубіжних психолого-педагогічних напрацювань, аналіз свідчить, що проблеми підготовки висококваліфікованих робітничих кадрів з урахуванням глобалізаційних та інтеграційних процесів, системних змін на ринку праці та появи новітніх технологій висвітлені недостатньо. Питання, що стосуються професійної підготовки у дворічних коледжах США, залишаються недостатньо вивченими.

Мета статті. Головною метою цієї статті є виявлення особливостей системи професійної підготовки висококваліфікованих спеціалістів у США.

Виклад основного матеріалу. Професійна освіта у США тісно пов'язана з практикою життя і виробництва, максимально оперативно намагається задовольнити їх вимоги й потреби. Організація професійного навчання зорієнтована на постійне оновлення й зміни, які диктує сучасний науково-технічний прогрес. Для американської системи професійної освіти характерне використання різноманітних способів організації взаємодії ринків професійної освіти і праці. Близько 10 років у США діє федеральна урядова програма “*Technical Preparation for a World-Class Work Force*” (“Технічна підготовка для робочої сили світового рівня”), у рамках якої реалізується масштабна PR-кампанія для формування позитивного іміджу робітничих професій, дефіцит яких у США посилюється.

Величезну роботу по вивченню вимог роботодавців до умінь і навичок робітників проводить Департамент праці США (*US Department of Labor*). Починаючи з 1939 р. проводяться обстеження змісту праці на певних робочих місцях. На основі аналізу виконуваних операцій і функцій були складені так звані “огляди професій” (*Dictionary of Occupational Titles*), які описують трудові функції і обов'язки конкретних професій, спеціальностей і посад. Перший такий огляд містив опис близько 17500 професій, згрупованих за спорідненими групами. Остання четверта редакція огляду (1991 р.) включала характеристики більше 75 тисяч місць зайнятості за такими напрямками – 1) заняття, пов'язані з теоретичними чи практичними аспектами таких галузей людської діяльності, як мистецтво, науки, техніка, освіта, медицина, право, бізнес, а також адміністративною, управлінською та технічною роботою (*Professional, Technical and Managerial Occupations*); 2) канцелярські професії, заняття, пов'язані зі збором, записом, передачею, обчисленням, систематизацією даних; а також напрям “Торгівля” (*Clerical and Sales Occupations*); 3) професії сфери послуг, обслуговування фізичних осіб у комерційних та інших установах; захисту населення від злочинності, пожежі, нещасних випадків (*Service*

Occupations); 4) професії з галузі сільського господарства, лісництва, рибальства та суміжних галузей (*Agricultural, Fishery, Forestry and Related Occupations*); 5) заняття, пов'язані з обробкою матеріалів і виробів (*Processing Occupations*); 6) професії, пов'язані з експлуатацією машин (*Mashine Trades Occupations*); 7) слюсарні професії (*Benchwork Occupations*); 8) будівельні професії (*Structural Work*); 9) заняття, пов'язані з транспортними послугами, упаковкою й складуванням, комунальними послугами, розвагами, відпочинком, і різними змішаними видами діяльності (*Miscellaneous Occupations*) [1]. Проведена робота виконувала роль своєрідного “інформаційного мосту” між ринком праці та професійною підготовкою, задаючи рамки професійних умінь для заняття робочих місць.

Пізніше “огляди професій” було замінено на O*NetOnLine, де надається детальніший опис професійних знань, умінь, навичок, посадових обов'язків тощо. Професії згруповані за 6 категоріями: 1) професії, які, як очікується, будуть швидко зростати у найближчі кілька років, або нові професії (*Bright Outlook*); 2) кар'єрний кластер, який найчастіше використовують студенти, батьки та педагоги для планування освіти та навчання до отримання необхідних знань, навичок та підготовки у конкретній кар'єрній галузі (*Career Cluster*); 3) так званий “зелений” сектор економіки, професії пов'язані з дбайливим ставленням до оточуючого середовища (*Green Economy Sector*); 4) промисловість (*Industry*); 5) групи споріднених професій, наприклад – освіта, навчання і бібліотекарська справа, або сільське господарство і інженерна справа, тощо (*Job Family*); 6) професії, згруповані за рівнем освіти, досвіду і підготовки, необхідних для виконання посадових обов'язків (*Job Zone*); 7) професії, що вимагають освіти в галузі науки, технології, інженерії та математики (*STEM Discipline*) [4].

Професійне навчання побудоване на використанні різноманітних типів закладів (школи, коледжі, консультативні центри, державні й приватні навчальні заклади, дистанційні курси, тощо), діяльність яких спрямована на всебічний розвиток особистості з метою задоволення потреб людини у

самореалізації та самовдосконаленні, підготовки її до професійної діяльності в умовах жорсткої конкуренції на ринку праці [2]. Професійна підготовка здійснюється, як правило, або на рівні середньої школи або у вищій школі.

На рівні середньої школи профільна диференціація навчання учнів останніх 6-4 роках забезпечує випускників повноцінним комплексом знань, умінь і навичок, необхідних для вибору напряму подальшого навчання та, відповідно, готує до правильного вибору професії. Більшість загальноосвітніх шкіл пропонують програми професійного навчання, які все частіше називають “Програми кар’єрного зростання і технічної освіти” (Career and Technical Education). Розширена концепція професійно-технічної освіти передбачає заплановану програму курсів і спецкурсів, які дозволяють учням підготуватися до певних робіт у промисловості або до вступу у ВНЗ. Програми технічної підготовки (Tech Prep Education) базуються на співпраці між загальноосвітніми школами і вищими навчальними закладами з метою допомогти підготувати студентів до роботи у таких галузях, як машинобудування, високі технології, прикладна наука, охорона здоров’я та прикладна економіка, а також поліпшити академічні успіхи студентів, які навчаються за програмами професійно-технічної освіти. Це послідовна програма навчання, яка поєднує мінімум два роки середньої і два роки вищої освіти, після закінчення яких видається професійний сертифікат або присуджується ступінь молодшого спеціаліста в певній галузі. Майже половина загальноосвітніх шкіл країни пропонує програми такої підготовки.

Однією з таких програм є Partnership Response in Manufacturing Education (PRIME), заснована для забезпечення додаткової підтримки і ресурсів для загальноосвітніх шкіл, які мають зразкову виробничу програму (академічні знання поєднуються із практичними навичками) більше трьох років. Школи, які беруть участь у цій програмі, мають постійну підтримку з боку місцевих виробничих кіл – студенти мають можливість відвідувати підприємства, залучаються до програм учнівства на виробництві, тощо. Мета цієї програми – сформувати сильні партнерські стосунки між громадськими організаціями,

бізнес колами, підприємствами, школами для забезпечення ґрунтового підходу до виробничого навчання із урахуванням регіональних особливостей і потреб; стимулювати інтерес студентів до вивчення математики, прикладних і технічних наук, занять інженерної справою [6].

Післясередні професійні школи (Postsecondary Trade School) надають технічну освіту студентам більш старшого віку, які хочуть розвиватися або змінити свою кар'єру. Часто ці школи пропонують навчання пізно ввечері, і навіть вночі або через Інтернет. На двох комплексних Інтернет-ресурсах (<http://www.trade-schools.net> та <http://www.trade-school.org>) розміщено список шкіл і курсів, які вони пропонують. Це, переважно, школи механіки та автомобільні школи, бізнес і кулінарні школи, школи мистецтв і дизайну, дайвінгу, косметології, охорони здоров'я, правового та кримінального правосуддя, журналістики, курси для агентів з нерухомості або туристичних агентів. Після закінчення навчання видається диплом або сертифікат, які приймаються роботодавцями на загальнодержавному рівні. Ці школи також надають своїм студентам допомогу у виконанні необхідних вимог ліцензування.

Крім того існують інші шляхи отримання професійних навичок, такі як учнівство, військова служба, курси дистанційного навчання.

Учнівство є найбільш поширеним шляхом здобуття спеціальності на виробництві або у будівельній промисловості. У США існує 29 тис. програм учнівства для 850 професій у багатьох галузях промисловості, програми зареєстровані у Департаменті праці, а випускники отримують сертифікати про його успішне завершення, які приймають підприємці по всій країні. Учнівство поєднує навчання на робочому місці (*on-the-job training*) із аудиторними заняттями. Учнівство, як правило, займає від чотирьох до шести років, хоча деякі програми можуть бути завершені протягом одного року. За учнем закріплюється наставник, з яким вони працюють у парі. Учні отримують гроші за роботу, тому конкуренція за вільні місця є досить жорсткою. Кандидати, як правило, повинні мати 18 років і диплом про закінчення середньої школи

(GED). Високі бали з англійської мови, математики та природничих наук вважаються важливими для всіх бажаючих взяти участь у програмах учнівства. Навчання на виробництві (*On-the-job Training*) проводиться як для працівників-початківців, так і для перепідготовки або підвищення кваліфікації досвідчених працівників.

Військова служба пропонує програми професійно-технічної освіти для отримання професійної ліцензії та сертифіката (*Vo-Tech Programs*), серед яких найпоширенішими є програма атестаційних можливостей On-Line (*COOL – Credentialing Opportunities On-Line*) та програма учнівства на військовій службі (*USMAP – The United Services Military Apprenticeship Program*). Остання є однією з форм програми учнівства, зареєстрована у Департаменті праці. Тривалість програми варіюється від одного до чотирьох років, або від 2000 до 8000 год. на навчання без відриву від служби, у тому числі 144 год. аудиторних занять на кожні 2000 год. навчання без відриву від служби. Програма учнівства розподілена на галузі професійних знань, кожен з яких вимагає певної кількості годин. Після завершення програми учень набуває професійних навичок, які можуть бути корисними як для подальшої військовій кар'єри, так і після завершення військової служби.

Програма атестаційних можливостей On-Line (COOL) допомагає військовим отримати професійні сертифікати і виконати ліцензійні вимоги з професій, які пов'язані із їхнім військовим фахом у збройних силах. Програма надає інформацію про цивільні робочі місця, які еквівалентні військовій спеціальності, а також додаткову професійну підготовку.

Ще одним шляхом для здобуття професійної підготовки є навчання у роботодавця (*Employer-Provided Training*). Багато роботодавців надають основну підготовку, необхідну для виконання конкретних завдань або забезпечують підвищення кваліфікації. Це можуть бути комп'ютерні курси, різноманітні психологічні тренінги, які допомагають розкрити потенційні можливості робітників, навички роботи в команді, комунікативні навички тощо. Великі корпорації проводять таке навчання персоналу на власній базі, а

середні та дрібні компанії, як правило, підписують договір з коледжем або університетом. При цьому деякі компанії пропонують часткове або повне відшкодування навчання для своїх співробітників. Загалом, сучасний підхід до підготовки та перепідготовки трудового потенціалу, який використовується в американських корпораціях і на виробництві, характеризується різноманітністю змісту, форм і методів роботи, зростанням професійного рівня спеціалістів служб управління людськими ресурсами, підвищенням питомої ваги коштів (понад 60 млрд. дол. на рік), які витрачаються на ці цілі, застосуванням новітніх інформаційних технологій.

Ще один варіант для отримання трудових навичок є програми дистанційного навчання (*Distance Learning Courses*), які дозволяють студенту вчитися у власному темпі. У деяких програм заочного навчання студент повинен бути на онлайн зв'язку з викладачем та іншими студентами у певний час, а домашні завдання повинні бути завершені згідно із жорстким графіком. Ці курси різноманітні: можна розвивати навички і знання в бухгалтерії, столярних, ремонтних роботах, програмуванні, Веб-дизайну, пошитті одягу, догляді за домашніми тваринами, фотографії, невеликому ремонті двигуна і у багатьох інших галузях. Дистанційне навчання надає студентам можливість вибирати, коли і де вони будуть робити свою роботу. Студенти можуть навчатися у будь-який час, читати матеріали в їх власному темпі, зосередити свої зусилля на одній із тем, взаємодіяти з викладачами та іншими студентами з усього світу. Є й недоліки такого типу професійного навчання. Перш за все, студенти повинні мати високий рівень мотивації, а також хороші навички управління часом для того, щоб успішно завершити своє навчання.

Основною ланкою підготовки висококваліфікованих виробничих кадрів є комунальні (молодші) коледжі, мета яких - надання загальної середньої, середньої спеціальної та початкової вищої освіти. Комунальні коледжі знаходяться під юрисдикцією місцевої влади, а молодші - це, переважно, приватні навчальні заклади. Зараз ця різниця нівелювалася і загальноприйнятим терміном із 1970-х рр. є термін "комунальний", хоча в назвах деяких коледжів,

заснованих раніше термін “молодший” залишився. Ці коледжі працюють за принципами відкритих дверей, демократичного менеджменту, адаптивності й варіативності [3;5].

Слід зауважити, що абсолютних аналогів американським дворічним коледжам на пострадянському просторі не існує, оскільки це регіональний багатопрофільний навчальний заклад інтегрований у систему вищої професійної освіти, що одночасно готує спеціалістів для різних галузей промисловості, сільського господарства, сфери послуг, освіти, охорони здоров'я. Його спеціалізація залежить лише від місцевих потреб ринку праці. Перевагами навчання у комунальних коледжах є економія часу (через 2 роки студенти отримують диплом про вищу освіту) та фінансів (плата за навчання у комунальних коледжах суттєво нижча). А оскільки в більшості американських міст є дворічні коледжі, для молоді зручно та доступно отримати освіту й науковий ступінь у будь-якому місці.

Сьогодні у США налічується 1158 комунальних коледжів, у яких навчається 11,6 млн. студентів. Більше всього коледжів розташовано у шт. Каліфорнія – 136 (з них 24 приватні), найменша кількість комунальних коледжів у штатах Делавар (3) та Род Айленд (2) [5, с. 3]. До переваг навчальних програм коледжів можна віднести гнучкість внутрішніх структурних модулів, що дозволяє навчати студентів з урахуванням останніх досягнень науки і техніки, а також міждисциплінарний підхід до засвоєння знань та написання проектів, який сформувався в результаті надання студентам свободи вибору предметів (в рамках необхідного мінімуму кредитних / залікових одиниць). До недоліків системи професійної підготовки можна віднести слабку теоретичну підготовку майбутніх фахівців, фрагментарність отриманих знань, надмірне слідування вимогам місцевого ринку праці, захоплення модними темами, тощо.

Однією з основних тенденцій розвитку професійної освіти в США, особливо технічної, є постійне зближення навчальних закладів із підприємствами. При тому важливим є розвиток загальних вмінь, робітничої (трудової) етики, технологічних і підприємницьких вмінь, почуття професійної

честі і відповідальності за результати своєї діяльності. Виконаний аналіз дає підстави спростувати твердження про те, що сучасна американська система професійної підготовки спеціалістів-техніків є занадто прагматичною, технократичною, не спрямованою на всебічний розвиток особистості. Розвиток таких ключових компетенцій, як критичне (*critical thinking*), математичне (*quantitative reasoning*), наукове мислення (*scientific reasoning*), громадянська позиція (*responsible citizenship*), комунікативна (*effective communication*), інформатична (*information literacy*) та технологічна (*technological competency*) компетенції вважається запорукою успішної професійної кар'єри.

Висновки і пропозиції. Таким чином, система професійно-технічної освіти США є складною та різноманітною. Традиційні професійні програми пропонуються у середніх, післясередніх професійних школах, комунальних коледжах. Альтернативою традиційній професійній освіті складають програми учнівства, освіти та підготовки, запропоновані військовою службою, а також курси дистанційного навчання. Загалом, професійна підготовка у США спрямована на практичне застосування навичок та вмінь і, як правило, не звертає уваги на теоретичні знання або традиційні академічні навички, хоча в офіційних документах постійно наголошується на необхідності тісніших зв'язків та балансу між загальною, технологічною та професійною освітою, між знаннями, що здобуваються, та конкретними навичками, а також розвитку загальних ключових умінь (незалежне мислення, здатність до аналізу і синтезу, власна оцінка тощо).

Обсяг статті не дозволяє повною мірою висвітлити всі аспекти функціонування американської системи професійної підготовки. Подальші дослідження будуть спрямовані на вивченні ролі молодших (комунальних) дворічних коледжів у підготовці висококваліфікованого робітничого персоналу для американської промисловості, організаційно-педагогічних умов якісної підготовки спеціалістів.

Список літератури:

1. Dictionary of Occupational Titles. Fourth Edition. Revised 1991. US Department of Labor. — [Electronic resource]. — Mode of access : www.oalj.dol.gov/libdot.htm
2. Doak, M. J. Vocational Training - What is Vocational Training? Other Opportunities for Vocational Training, Conclusion [Electronic resource]. — Melissa J. Doak. — Mode of access : <http://careers.stateuniversity.com/pages/854/Vocational-Training.html>
3. Education in the USA [Electronic resource]. — Mode of access : http://www.wikipedia/education_in_the_usa
4. O*NetOnLine [Electronic resource]. — Mode of access : <http://www.onetonline.org>
5. Phillippe K. A., Conzáles Sullivan L. National Profile of Community Colleges: Trends & Statistics / Kent A. Phillippe, Leila Conzáles Sullivan. — 4th edition. — Wash. : Community College Press, 2005. — 190 p.
6. PRIME – SME Education Foundation [Electronic resource]. — Mode of access : <http://www.smeef.org/programs/detail/prime>